

ДО ПРОБЛЕМИ ВПРОВАДЖЕННЯ ІНТЕГРОВАНОГО ПІДХОДУ У ПРОЦЕС ВИКЛАДАННЯ ВОКАЛЬНО-ХОРОВИХ ДИСЦИПЛІН У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

ON THE PROBLEM OF IMPLEMENTING AN INTEGRATED APPROACH TO THE PROCESS OF TEACHING VOCAL AND CHORAL DISCIPLINES IN HIGHER EDUCATION INSTITUTION

УДК 378.016:7.071.2

DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2020/25-2.3>

Белінська Т.В.,

канд. пед. наук,
старший викладач
кафедри вокально-хорової підготовки,
теорії та методики музичної освіти
Вінницького державного
педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського

Кушнір К.В.,

канд. пед. наук,
старший викладач
кафедри вокально-хорової підготовки,
теорії та методики музичної освіти
Вінницького державного
педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського

Білозерська Г.О.,

канд. пед. наук,
старший викладач
кафедри вокально-хорової підготовки,
теорії та методики музичної освіти
Вінницького державного
педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського

Сізова Н.С.,

канд. мистецтвознавства,
викладач кафедри вокально-хорової
підготовки, теорії та методики
музичної освіти
Вінницького державного
педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського

Стаття присвячена проблемі впровадження інтегрованого підходу у процес викладання вокально-хорових дисциплін у закладах вищої освіти. Теоретико-методологічно обґрунтовано практико-орієнтовані концепції підготовки майбутніх фахівців на основі педагогічної інтеграції.

Запропоновано власне трактування дефініції «педагогічна інтеграція» у контексті означеної проблеми як структурно цілеспрямований, організований зв'язок однотипних та дотичних частин і елементів змісту, форм, методів навчання в межах набуття певної фахової освіти, який приводить до саморозвитку та самовдосконалення студентської молоді.

Підкреслено важливість використання міждисциплінарної інтеграції під час навчання і виховання диригентів-хормейстерів. Наприклад, вивчення предмета фах (хорове диригування), який включає теоретичні знання з низки предметів (постановка голосу, хорове сольфеджіо, гармонія, музична література, хорознавство, хоровий клас, музичний інструмент тощо).

Висвітлено основні аспекти інтегрованого підходу (навчити студента розглядати будь-які явища з різних позицій; розвивати вміння застосовувати знання з різних галузей науки під час вирішення конкретного творчого завдання; формувати в майбутніх фахівців уміння проводити самостійні дослідження), принципи (забезпечити самовизначення та самореалізацію фахівця в різних сферах професійної та суміжної діяльності; розвивати системне мислення; створити умови для цілісного розвитку особистості; встановлення тісніших зв'язків між навчанням та практичною роботою) та рівні (викладання та навчання).

Зазначено, що інтегративні процеси сприяють становленню системного мислення на основі усвідомленого засвоєння музично-теоретичних та психолого-педагогічних знань. Доведено, що блокова побудова предметів у процесі підготовки майбутніх учителів сприятиме їхньому особистісному розвитку та саморозвитку, професіоналізму.

Ключові слова: інтеграція, педагогічна інтеграція, інтегрований підхід, вокально-хорова підготовка, студент, заклади вищої освіти.

The article is devoted to the problem of implementing an integrated approach in the process of teaching vocal and choral disciplines in higher schools. Practice-oriented concepts of training future specialists based on pedagogical integration are theoretically and methodologically justified.

The author offers his own interpretation of the definition of "pedagogical integration" in the context of the designated problem, as a structurally purposeful organized connection of the same type and touching parts and elements of content, forms, methods of teaching within a certain professional education, which leads to self-development and self-improvement of students.

The importance of using interdisciplinary integration during the training and education of chorus conductors is emphasized. Its manifestations are characterized by the use of laws, theories, and methods of one discipline in the study of another.

For example, this is the study of the subject specialty (choral conducting), which requires theoretical knowledge of a number of subjects (voice production, choral solfeggio, harmony, musical literature, choral studies, choral class, musical instrument, and the like). Its main aspects are highlighted (to teach the student to consider any phenomena from different positions; to develop in them the ability to apply knowledge from various fields of knowledge in solving a specific creative task; to form the skills of future specialists to conduct independent research), principles (to ensure self-determination and self-realization of a specialist in various areas of professional and related activities; to develop systems thinking; to create conditions for the integral development of the individual; establishing closer links between learning and practical work) and levels (teaching and learning).

It is indicated that integrative processes contribute to the formation of system thinking based on the conscious assimilation of musical-theoretical and psychological-pedagogical knowledge. It is proved that the block construction of subjects in the process of training future teachers will contribute to their personal development and self-development, professionalism.

Key words: integration, pedagogical integration, integrated approach, vocal and choral training, student, institutions of higher education.

Постановка проблеми в загальному вигляді. Реформування системи освіти спонукає до активного пошуку нових підходів, методів, технологій тощо підготовки майбутніх педагогів-хормейстерів, які крокують у ногу із часом і готові до професійної діяльності з використанням високотехнологічних прийомів, що відповідають вимогам третього тисячоліття. Стало зрозумілим сьогодні те, що освітньо-педагогічний простір потребує так званого

«універсального» викладача, здатного самостійно конструювати творчий процес вокально-хорової майстерності, захоплювати та залучати в нього нові особистості, створювати оригінальні проекти, зокрема й на основі активного використання інноваційних засобів, які уможливають впровадження креативних рішень.

Підкреслимо, що підготовка диригента-хормейстера є процесом досить тривалим, складним

та багатоплановим. Він зумовлює як загальномузичний естетичний розвиток, так і поглиблене засвоєння методик вокально-хорового виховання, формування специфічної мануальної техніки тощо. У межах професійної музично-педагогічної освіти підготовка таких фахівців у закладах вищої освіти (далі – ЗВО) вимагає не тільки покращення змісту й методики навчання в цілях досягнення компетентності та високої професійної культури студентів, але й становлення і розвитку духовності особистості.

Такі тенденції сучасної соціокультурної ситуації висувають на перший план один з основних принципів – інтегрований підхід, оскільки інтеграція в музичній педагогіці може слугувати засобом розвитку й удосконалення науково-педагогічного знання та музично-педагогічного процесу загалом. Процес педагогічної інтеграції структурно та змістовно являє собою цілісну сукупність евристично-методологічних, сутнісно-категоріальних, загальнотеоретичних, взаємопов'язаних складових частин, які взаємодоповнюють одна одну. За таких обставин стає очевидною актуальність та науково-практична значущість досліджуваної проблеми.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Система підготовки вчителя в закладах вищої освіти включає низку досить складних блоків, тому значна кількість наукових праць присвячені вивченню односторонніх аспектів професійного становлення особистості, до того ж виконавська складова частина в основному розглядається осторонь від педагогічної. Тому вагомого значення набувають роботи В. Антонюк, Л. Арчажнікової, Р. Верхолаз, З. Квасниці, Є. Куришева, Г. Ніколаї, Г. Падалки, Л. Смирнової, Т. Смирнової, Т. Танько, О. Щолокової та ін., у яких акцентується увага саме на ідеї педагогічного спрямування фахової підготовки. Шляхи вдосконалення процесу професійного становлення майбутніх учителів музичного мистецтва досліджують Е. Абдулін, О. Апраксина, І. Немикіна, Ж. Сокольська, Н. Соколова, Г. Ципін та ін.

Сучасний рівень педагогічної науки дає підстави говорити про конче необхідне використання інтегрованого підходу у вивченні окремих сторін професійної підготовки педагогів-музикантів (зокрема, хормейстерів), у їх єдності та взаємозв'язку. Неодноразово зазначали важливість феномену інтеграції І. Бех, Н. Гонтаровська, С. Гончаренко, О. Нижник, В. Новоблаговещенський та ін. Проблемі поєднання у процесі навчання майбутніх педагогів-музикантів виконавських, музично-теоретичних, педагогічних компонентів присвячені роботи Е. Абдуліна, Л. Арчажнікової, Л. Костенко, Л. Масол, Н. Миропольської, О. Олексюк, Л. Піджоян, О. Ростовського й ін. Водночас, за свідченням масової практичної діяльності факультетів мистецтв ЗВО, розв'язання проблеми інтеграції вокально-хорових і психолого-педагогічних дисци-

плін у процесі підготовки майбутніх фахівців перебуває на посередньому рівні.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Аналіз наукових праць із теми дослідження свідчить про те, що проблема інтегрованого підходу у процесі викладання вокально-хорових дисциплін у ЗВО залишається малослідженою.

Мета статті – теоретико-методологічне обґрунтування практико-орієнтованої концепції підготовки майбутніх педагогів-хормейстерів у ЗВО на основі інтегрованого підходу.

Виклад основного матеріалу. Інтеграція в освіті є віддзеркаленням тих тенденцій, які характеризують нині всі сфери людської діяльності. В Енциклопедії освіти зазначається, що дефініція «інтеграція» (з лат. – «цілий») трактується як відновлення, заповнення, об'єднання частин в одне ціле [4, с. 432], до того ж не механічне поєднання, а поняття з головним компонентом складника взаємо- – взаємопроникнення, взаємодія, взаємобачення, взаємозв'язок.

Нагадаємо, що загалом існує значна кількість різновидів інтеграції: за методами, прийомами, способами, рівнями, спрямуванням тощо. Результати інтеграційного навчання проявляються в розвитку творчого мислення студентів, воно сприяє інтенсифікації та систематизації навчально-пізнавальної діяльності. Науковці переконують, що завдання інтеграції полягають не тільки в показі меж контакту декількох дисциплін, а й у наданні через їх реальне органічне поєднання студентам уявлення про єдність навколишнього середовища. Нам імпонують думки Г. Коджаспирової [6], Л. Костенко [7], М. Прокоф'євої [9], І. Яковлева [12] та ін. про те, що інтеграція прискорює формування переконань та світогляду майбутніх учителів.

У педагогічній науці підкреслюється, що основна мета навчання на основі інтеграційного підходу пов'язана з підвищенням розумової активності студентів [8]. Звідси постає необхідність вирішення питань визначення психофізіологічних основ інтеграції знань, чіткого уявлення про фактичні особливості розвитку ключових мисленнєвих дій. Контент-аналіз наукової літератури (П. Гальперін, Е. Кабанов-Миллер, Н. Менчинська, Ю. Самарин, Н. Тализіна й ін.) показав, що психофізіологічне обґрунтування механізму опанування знань і процесу їх інтеграції стає можливим на основі двох психологічних концепцій: теорії поетапного формування розумових дій і асоціативно-рефлекторної природи розумової діяльності.

Принагідно розглянемо ці дві концепції більш детально. Ми розділяємо думки Н. Тализіної, що інтеграційні процеси відбуваються вже в самому психофізіологічному механізмі поетапного переходу представленої в матеріальній формі інформації зовнішнього плану у внутрішній, розумовий

план, у процес поетапного формування розумових дій [11, с. 176]. Така концепція пояснює механіку формування нових знань завдяки інтеграції послідовних навчальних дій. На противагу цій концепції Ю. Самарин пропонує своє бачення вирішення даної проблеми. Його концепція – асоціативно-рефлекторна природа розумової діяльності – полягає в тому, що в її основу покладено твердження про те, що будь-яке знання є асоціацією, а система знань стає системою асоціацій [10, с. 298]. Автор переконує, що асоціації розділяються на певні види: *локальні* (найпростіші зв'язки, які виникли в межах окремих фактів, які не розділяються на елементи); *частинносистемні* (виникають на основі вивченої теми або предмета, коли наявне так зване порівняння з отриманими раніше знаннями); *внутрішньосистемні* (виникають між розділами дисципліни, курсу, тобто відбувається пізнання цілісної системи знань) та *міжсистемні* (є вищим рівнем системи асоціацій – зв'язки між матеріалом різних навчальних дисциплін, які об'єднують різні системи знань).

Зазначимо, що зміст даних концепцій цілком відповідає вимогам освіти ЗВО, особливо на мистецьких факультетах, під час вивчення комплексу дисциплін, зокрема вокально-хорових [2]. У цьому сенсі професорсько-викладацькому складу навчального закладу необхідно розуміти сенс поняття «інтеграція», яку науковці нині трактують по-різному: як систему органічно пов'язаних дисциплін (О. Гилязова); як рух системи до великої органічної цілісності (І. Яковлев); як процес наближення та зв'язку наук (Н. Сердюкова); як провідну форму організації змісту на основі єдності законів природи (Г. Монахова); як синтез окремих навчальних дисциплін (В. Сидоренко). Вищезазначене доводить, що більшість педагогів-практиків спираються на процесуальні характеристики явищ педагогічної інтеграції.

Тож у процесі навчання у ЗВО можна й необхідно застосовувати інтегрований підхід у циклі вивчення багатьох освітніх дисциплін, у даному контексті вокально-хорових, оскільки трансформується й оптимізується сама освіта третього тисячоліття. За цих обставин педагогічна інтеграція може будуватися на різних позиціях: як вища форма взаємозв'язку (розділів освіти, етапів – бакалавр, магістр), якій притаманне поєднання компонентів, створення структури й ін.; як вища форма вираження єдності цілей, принципів, змісту, форм організації освіти; як укрупнення педагогічних одиниць на основі взаємопоєднання різних компонентів навчально-виховного процесу декількох розділів підготовки фахівців [3]. Тож можемо запропонувати власне трактування визначення **педагогічної інтеграції** у процесі викладання вокально-хорових дисциплін у ЗВО – *це структурно цілеспрямований організований зв'язок*

однотипних та дотичних частин і елементів змісту, форм, методів навчання в межах певної фахової освіти, який приводить до саморозвитку та самовдосконалення студентської молоді.

Зазвичай у системі освіти інтеграцію вбачають у декількох значеннях: уявлення учнем/студентом навколишнього середовища, тобто початкове уявлення про предмет (інтеграція-ціль); знаходження спільної платформи зближення предметних знань (інтеграція-засіб); розвиток особистостей (інтеграція-зв'язок) [1]. Звідси інтеграція набуває вагомого значення у процесі фахової підготовки майбутніх музикантів, оскільки вона виступає не просто в ролі об'єднання частин в одне ціле, а як система, яка приводить до кількісних та якісних змін, має різні рівні (міжпредметні, дидактичний синтез, цілісність, інтенсифікація пізнавального інтересу, поєднання понятійно-інформаційної сфери дисциплін) [7, с. 145]. В основному педагогічна наука орієнтується на три загальноприйняті рівні: внутрішньопредметні, міжпредметні, міжсистемні з більшим чи меншим ступенем інтеграції, що впливає на підбір змісту та технологій викладання.

У контексті нашої роботи найбільш доречна міжпредметна, або міждисциплінарна інтеграція. Її прояви характеризуються використанням законів, теорій, методів однієї дисципліни у вивченні іншої. Наприклад, вивчення предмета фах (хорове диригування), який потребує теоретичного знання низки предметів (постановка голосу, хорове сольфеджіо, гармонія, музична література, хорознавство, хоровий клас, музичний інструмент тощо).

Використання такого виду інтеграції приведе до появи якісно нового типу знань. Водночас воно сприятиме розгалуженню його спрямувань з одночасним поєднанням. Перше спрямування полягає у спеціально виокремленому навчальному часі для виконання студентами на занятті творчої залікової роботи як закріплення пройденого матеріалу; друге характеризується проєктуванням елективних міжпредметних курсів; третє спирається на розроблення та проведення інтегрованих занять [5].

Інтегровані заняття, особливо фахові цикли, курси, відрізняються від традиційного використання міжпредметних зв'язків. Предметом аналізу на них виступають багатопланові об'єкти, інформація про сутність яких вміщується в різних навчальних дисциплінах. Практика показує, що музичні предмети легко інтегруються з багатьма іншими соціокультурними. Зазвичай у закладах вищої освіти у процесі фахової підготовки студентів рекомендується інтегрувати технологію в певні навчальні програми, методи навчання та в освітньо-педагогічний процес [9]. Це приведе до збільшення рівня зацікавленості та мотивації студентської молоді.

Загальновідомо, що процес підготовки музиканта-викладача, зокрема хормейстера, підпорядковується тріаді «культура – музика – педагогіка».

Вона відображає соціальний досвід інтеграції, який характерний для сучасної дійсності. Однак варто зауважити, що не будь-яке поєднання компонент по суті є інтеграцією. Вона підпорядковується деяким ключовим аспектам: навчити студента розглядати будь-які явища з різних позицій; розвинути в них уміння застосовувати знання з різних галузей знань для вирішення конкретного творчого завдання; сформувати в майбутніх спеціалістів уміння та навички самостійного проведення дослідження. Практична реалізація фахової підготовки може допомогти скомпонувати основні *принципи* інтеграції: забезпечення самовизначення та самореалізації спеціаліста в різних сферах професійної і суміжних із нею видах діяльності; розвиток системного мислення; складання умов для цілісного розвитку особистості; встановлення більш тісних зв'язків навчання із практичною роботою.

У ЗВО освітній процес зумовлює в основному два види *рівнів* інтеграційних процесів – рівень викладання та рівень навчання. На першому рівні (викладання) педагог вибудовує власну концепцію побудови курсу в контексті майбутньої професії. Діяльність викладача спрямована на отримання студентами комплексних (інтегрованих) компетентностей. На другому рівні (навчання) відбувається залучення кожного студента в активну пізнавальну діяльність, яка вимагає як спеціальних, так і загальнопедагогічних знань, а також чіткого усвідомлення того, яким чином і для чого ці знання та вміння можуть бути застосовані.

Беззаперечним є той факт, що у професійній діяльності майбутнього вчителя – хорового диригента музична та педагогічна складові частини нерозривні. Тому процес навчання необхідно вибудовувати на основі інтеграції цих складових частин. Тобто потрібно змоделювати такі умови навчання студента, які були б адекватними тим реальним умовам, у яких він буде проявляти себе як фахівець.

У зв'язку із цим необхідно створювати індивідуальні програми розвитку студентів на кожний семестр (з перспективою на весь період навчання). У такій програмі може бути представлена характеристика студента, визначаються його найближчі та перспективні завдання, фіксуються всі види навчальної діяльності, а також форми звітності. Такі програми можна створювати у процесі підготовки фахівців у ЗВО на циклі вокально-хорових дисциплін: хорове диригування, постановка голосу, читання хорових партитур, вокальний ансамбль тощо. Процес інтеграції у вищій освіті вимагає також застосування на заняттях фахових дисциплін різнобічних форм і методів проблемного навчання (творчі завдання, рішення практичних завдань, аналіз конкретних педагогічних ситуацій, проблемні ситуації, завдання дослідницької роботи). На практиці це можна втілити у вивченні таких предметів, як: хоровий клас, аналіз музичних

творів, хорове аранжування, комп'ютерні технології в організації вокально-хорової роботи, вокальна та диригентсько-хорова майстерність, методика вокальної та хорової роботи, хорознавство й ін.

Звичайно процес підготовки майбутніх фахівців музичної галузі у ЗВО складається як із певної кількості індивідуальних фахових занять, так і з низки групових, які містять два компоненти: *музично-культурологічні* (теоретичні знання про музичні стилі, форми та методи аналізу в контексті художньої культури тощо) та *педагогічні* (моделювання педагогічних ситуацій спілкування з колективом в умовах індивідуального чи групового заняття). В основному набуття загальних та фахових компетентностей відбувається за принципом від загального до часткового. Водночас особлива увага приділяється методичним питанням фахових дисциплін, що дозволить майбутньому хоровому диригенту успішніше здійснювати свою практичну роботу. Тобто теоретичні знання стають основою для вирішення багатьох художньо-виконавських та педагогічних завдань на таких заняттях.

Варто більш детально описати початкові стадії навчання студентів ЗВО вокально-хорового циклу. Так, початкова стадія у класі хорового диригування, де закладаються основи майбутніх знань та навиків, має першочергове значення для подальшого розвитку студентів. Під час вивчення основ диригування значну користь приносять колективні заняття, які мають низку цінних особливостей. По-перше, усі побажання та вказівки педагога у присутності інших студентів набувають дієвого характеру; по-друге, помилки одного беруться до уваги іншими, краще виправляються. Але водночас головною перевагою такої форми занять є те, що диригентські вправи можуть проводитися на живому, а не уявному вокальному ансамблі (наприклад, студенти класу). Таким чином студент-хормейстер має можливість перевірити на практиці дієвість власних жестів та відповідність їх художньому замислу композитора. Ефект присутності хору у класі має велике психологічне значення, що виховує у студента-початківця необхідні волеволі й артистичні якості. У разі використання такого прийому простежується міжпредметний зв'язок із вокалом і основним інструментом.

Як бачимо, у становленні майбутнього фахівця важливу роль відіграє рівень інтеграції – міжпредметний [9, с. 134]. Взаємозв'язок вищеперелічених предметів музично-теоретичного та практичного характеру, з одночасним збереженням їхньої лінійності, які інтегрують один з одним та мають головну практико-орієнтовану спрямованість. Кожна дисципліна має внутрішньопредметні вертикальні рівні інтеграції й особливості взаємодоповнення та взаємозв'язку. Цикл вокально-хорових дисциплін сприяє набуттю теоретичних знань музичної літератури, практичних навиків володіння власним

голосом та диригентськими жестами. Водночас майбутній учитель має володіти грою на музичному інструменті. У сукупності ці предмети працюють на становлення професіоналізму майбутнього педагога. Тобто інтеграція музичних дисциплін, інноваційні технології та прийоми роботи сприяють розвитку фахових компетенцій студентів.

Важливим моментом у процесі вивчення, наприклад, хорового диригування як важливої складової частини циклу вокально-хорових дисциплін є художньо-пізнавальна активність студентів під час диригування [2, с. 14]. Така активність підпорядковується таким сегментам, як: дослідницька діяльність (повнота та грамотність аналізу твору, здатність виокремити головне, відчуття фрази тощо); глибина інтелектуального осягнення змісту та форм хорових творів; потреба у знаннях (цілепокладання, мотивація до процесу пізнання); якості диригентського втілення художнього образу художньо-виконавського твору, опанування техніки диригування; виразне й емоційне виконання твору на інструменті; прагнення до знань художньо-творчої діяльності; художньо-творчий аспект в інтерпретації ідейно-образного змісту хорового полотна; здатність до рефлексії (самоаналіз, осмислення); самостійне ухвалення рішень; ступінь морально-вольового начала. Аналогічно вибудовується алгоритм викладання всіх індивідуальних дисциплін підготовки майбутніх хормейстерів.

Результативність такого інтегрованого підходу в навчанні вокально-хорових дисциплін яскраво простежується на змістовних модулях та підсумкових модулях. Отже, упровадження у практику викладання фахових дисциплін у ЗВО першочергових завдань розвитку художньо-пізнавальної активності студентів на основі інтеграції дозволяє вирішити проблему якості освіти, комплексної підготовки особистості до самореалізації в сучасному суспільстві.

Сьогодні оптимізація освіти на всіх ланках вимагає створення таких освітньо-педагогічних програм, які характеризуються блоковою подачею матеріалу, але на більш високому рівні. Тобто створюються так звані інтегровані курси, які поступово витісняють окремі предмети. Предмети хорове диригування, хоровий клас та постановка голосу можуть об'єднатися в єдиний цикл – вокальна та диригентсько-хорова майстерність; хорознавство, аранжування, читання хорових партитур – у диригентсько-хорову майстерність тощо.

Певною мірою інтеграція може сприяти зняттю перевтоми студентів завдяки зміні виду діяльності. Такі курси можуть спрямовувати свою роботу на досягнення спільної мети, на закріплення дидактичних одиниць і поєднання окремих тем різних навчальних дисциплін у блоки. Таке блочне поєднання спонукає до створення нової органі-

заційної структури навчально-виховного процесу. Підкреслимо, що в разі побудови інтегрованого курсу один предмет залишається стрижневим [3]. Це дозволяє розглядати проблему з різних боків, розкривати всі її взаємозв'язки. За цих обставин можна значно краще використовувати аналіз, синтез, порівняння, поєднання. Це важливо для формування світогляду та комунікативних знань майбутнього фахівця. Тому ведучою методологією такого способу навчання є цілісність педагогічної системи, співвідношення цілого та складників, а також взаємозалежність і взаємозв'язок частин.

Висновки. Отже, у процесі визначення сутності інтегрованого підходу як процесу зближення окремих галузей знань, теорії та практики можна наголосити, що в даному разі не заперечується предметна система навчання та виховання фахівця. На перший план висувається завдання цілісної (комплексної) професійної підготовки студентів – майбутніх хормейстерів, хорових диригентів, передусім у межах одного музичного циклу (наприклад, вокально-хорового), а потім і між іншими, з опорою на знання та вміння, набуті ними завдяки психолого-педагогічним дисциплінам.

Отже, виходить, що інтеграція спрямована на поглиблення взаємозв'язку між предметами, віхами знань; наукових знань із практикою, що забезпечує цілісність освітнього процесу. Тому принцип інтеграції, або інтегрований підхід, під час викладання вокально-хорових дисциплін у ЗВО є важливою умовою всього процесу професійної підготовки майбутнього спеціаліста.

Наше дослідження не вичерпує всіх аспектів вирішення цієї проблеми. Подальші розвідки спрямовуватимуться на вивчення проблеми професійної підготовки майбутніх хорових диригентів у контексті дистанційного навчання.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Беляева А. Интеграционные процессы в содержательном компоненте профессионального образования. *Педагогика*. 1996. № 3. С. 22.
2. Букреев И. Психологические особенности творческой индивидуальности студента дирижера : автореф. дис. ... канд. психологич. наук: 19.00.07. Москва, 1983. 20 с.
3. Вітвицька С. Основи педагогіки вищої школи : підручник за модульно-рейтинговою системою навчання для студентів магістратури. Київ, 2006. 384 с.
4. Енциклопедія освіти / гол. ред. В. Кремень ; Акад. пед. наук України. Київ : Юрінком-Інтер, 2008. 1040 с.
5. Интеграция образовательных областей в педагогическом процессе ДОУ / под ред. О. Дыбиной. Москва : Мозаика-Синтез, 2012. 80 с.
6. Коджаспирова Г., Коджаспиров А. Педагогический словарь. Москва, 2000. 176 с.
7. Костенко Л. Взаємодія навчальних дисциплін у професійній підготовці майбутніх учителів музики.

Наукові записки Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя. Серія «Психолого-педагогічні науки» / за заг. ред Є. Коваленко. 2017. № 1. С. 143–146.

8. Педагогіка і психологія професійної освіти: результати досліджень і перспективи : збірник наукових праць / АПН України, ін-т пед. і псих. проф.. освіти ; ред. : І. Зязюн, Н. Ничкало. Київ, 2003. 679 с.

9. Прокоф'єва М. Интеграция педагогической подготовки будущих воспитателей дошкольных

учреждений и учителей начальных классов : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Ялта, 2008. 268 с.

10. Самарин Ю. Очерки психологии ума. Особенности умственной деятельности школьников. Москва : Изд-во АПН РСФСР, 1962. 504 с.

11. Талызина Н. Педагогическая психология : учебное пособие для студентов средних педагогических учебных заведений. Москва : Издательский центр «Академия», 1998. 288 с.

12. Яковлев И. Интеграция высшей школы с наукой и производством. Ленинград, 1987. 96 с.